

ARTYKUŁY

Katarzyna Kaptoniak

Kuratela Tybru i prefektura miasta – najwyższe urzędy administracyjne stolicy Rzymu w *cursus honorum* P. Corneliusa Anullinusa i L. Caesoniusa Lucillusa Macera Rufinianusa

Od momentu ustabilizowania się w pierwszej połowie I w. n.e.¹ pozycji najważniejszych urzędów administracyjnych stolicy Rzymu aż po okres dioklecjańsko-konstantyński² tylko kilku senatorów piastowało stanowisko kuratora Tybru i prefekta miasta. Trzy kuratele stolicy (*cura aquarum, cura alvei Tiberis, cura aedium sacrarum et operum locorumque publicorum*), prokonsulat Afryki lub Azji oraz prefektura miasta były najbardziej szacowanymi i pożądanymi stanowiskami w senatorskich karierach, zarezerwowanymi dla osób z najbliższego cesarskiego otoczenia, cieszących się wyjątkowym poparciem władcy³. Połączenie w senatorskim *cursus honorum* prokonsulatu Afryki lub Azji z kuratelą stolicy lub prefekturą miasta było częste, natomiast piastowanie kurateli Tybru i prefektury miasta zdarzało się niezmiernie rzadko⁴.

Celem tego artykułu jest analiza *cursus honorum* dwóch senatorów, P. Corneliusa Anullinusa i L. Caesoniusa Lucillusa Macera Rufinianusa oraz odpowiedź na pytanie: co wpłynęło na fakt podwójnego, a nawet w wypadku drugiego senatora potrójnego, zaszczytu piastowania najwyższych urzędów w stolicy Rzymu?

¹ W okresie panowania Tyberiusza. Por.: A. Kolb, *Die kaiserliche Bauverwaltung in der Stadt Rom*, Stuttgart 1993, s. 25 nn; S. Ruciński, *Geneza cesarskiej prefektury miejskiej*, EOS LXXXV, 1998, s. 98 nn.; M. Peachin, *Frontinus and the curae of the curator aquarum*, Stuttgart 2004, s. 15 nn.; J. Le Gall, *Il Tevere di fiume Roma nell'antichità*, Roma 2005, s. 168 n.

² Pod koniec III i w IV w. n.e. większość kuratorów stolicy była nominowana na stanowiska prefektów miasta. A. Palma, *Le curae pubbliche*, Napoli 1980, s. 211.

³ A. Palma, *Le curae*, s. 185, s. 231 nn. Na temat uprawnień kuratorów wody, Tybru i prefektów miasta por.: G. Vitucci, *Ricerche sulla prefectura urbi*, Roma 1956, s. 50; W. Eck, *Die Verwaltung des Römischen Reiches in der Höheren Kaiserzeit*, t. I, Berlin 1995, s. 167 nn, s. 283 n.; J. Le Gall, *Il Tevere...*, s. 155 nn.; s. 200 nn.

⁴ Por.: L[V]alerius Claud(ius) Acilius Priscilianus [Maximus] (ILS 8979); L. Caesonius Ovinus Manitius Rufinianus Bassus (CIL XIV 3900).

P. Cornelius Anullinus dobrze znany jest ze źródeł literackich oraz epigraficznych⁵. Pochodził z Iliberris w Betyce, co potwierdza inskrypcja znaleziona w tym rejonie⁶. Urodził się prawdopodobnie w okresie panowania Hadriana⁷, natomiast pierwsze senatorskie urzędy otrzymał pod koniec panowania Antonina Piusa i w początkowym okresie rządów Marka Aureliusza. P. Cornelius Anullinus mógł być synem jakiegoś niekonsularnego senatora lub wejść do senatu jako *homo novus*, bowiem stanowiska poprzedzające konsulat wskazują na typowo ekwicki charakter wcześniejszej kariery⁸. Powyżej wspomniana inskrypcja zawiera niekompletny *cursus honorum* tego senatora. Nie wiemy, czy pełnił jakieś funkcje przed kwesturą, a jeśli tak, to jakie. E. Groag zwrócił uwagę na znalezione w Grecji⁹ dwa fragmenty anonimowej inskrypcji, które mogłyby odnosić się do początków kariery P. Corneliusa Anullinusa. Jego hipoteza spotkała się ze sceptycznym przyjęciem, ponieważ w znanym już *cursus honorum* nie było żadnego stanowiska piastowanego w Achai. Skąd więc wzięłaby się tam inskrypcja upamiętniająca jego karierę?¹⁰ Do teorii E. Groaga nawiązał w swoich rozważaniach G. Molisani¹¹.

Jeśli przyjąć, że greckie fragmenty inskrypcji dotyczyły początku kariery P. Corneliusa Anullinusa, to jego pierwszymi stanowiskami byłyby: funkcja *IV-vira viarum curandarum* – jedna z niższych w ramach *XX viratu*¹², a następnie trybunat wojsko-

⁵ Dio, LXXV,3,2; LXXV, 7,2; *Epit. de Caes.*, XX,6; CIL II 2073, 5506; CIL XIII 6542, 6543; CIL VIII 1170; CIL VI 2270; CIL III 554; 7284; PIR C 1322; RE III 1258 n.; G. Barbieri, *L'albo senatorio da Settimio Severo a Carino (193–285)*, Roma 1952, s. 48, nr 191; G. Alföldy, *Fasti Hispanienses*, Wiesbaden 1969, s. 122 n.; G. H. Pflaum, *Les fastes de la province de Narbonnais*, Paris 1978, s. 67; M. Pastor Muñoz, A. Mendoza Eugares, *Inscriptiones latinae de provincia de Granada*, Granada 1987, s. 87 nr 36; G. Alföldy, *Die Inschriften des P. Cornelius Anullinus und seine Tätigkeiten im römischen Deutschland*, Fundberichte aus Baden-Württemberg, 1987, 12, s. 303 nn.; idem, *Nochmals P. Cornelius Anullinus*, ibidem 1989, 14, s. 289 nn.; B. Thomasson, *Fasti Africani*, Stockholm 1996, s. 78.

⁶ CIL II 5506. Badacze na ogół przypisują fundację tej inskrypcji współobywatelom Anullinusa. Taką interpretację odrzuca W. Eck (*Tra epigrafia prosopografia e archeologia*, Roma 1996, s. 217; 223), który zwraca uwagę na fakt, że fundowanie inskrypcji przez mieszkańców były stosowane raczej przy patronacie lub honorowym obywatelstwie. W wypadku tego senatora jest to mało prawdopodobne, by w czasie swojego prokonsulatu w Betyce został patronem rodzinnego miasta lub honorowym obywatelem. W. Eck proponuje inne rozwiązanie: pamiątkową inskrypcję ufundował jakiś bliski krewny Anullinusa.

⁷ G.H. Pflaum (*Les fastes...*, s. 68) opowiada się za okresem pomiędzy 130 a 135.

⁸ G. Molisani, *P. Cornelius Anullinus e un'iscrizione Latina del Museo Epigrafico di Atene*, ZPE 1976, 20, s. 123. Por. W. Eck, *Beförderungskriterien innerhalb der senatorischen Laufbahn, dargestellt an der Zeit von 69 bis 138 n. Ch.*, ANRW II, 1, 1974, s. 172 nn.; G. Alföldy, *Konsulen- und Senatorenstand unter den Antoninen*, Bonn 1977, s. 53 n.; P. Leunissen, *Konsulen und Konsulare in der Zeit von Commodus bis Severus Alexander (180–235 n. Ch.)*, Amsterdam 1989, s. 42 nn.

⁹ E. Groag, *Die Röm. Reichsbeamten von Achaia bis auf Diokletian*, Wien 1939, s. 170.

¹⁰ W. Eck (*Die Statthalter der germanischen Provinzen vom 1–3 Jahrhundert*, Köln–Bonn 1985, s. 71 n.) podkreśla, że jedynymi elementami łączącymi oba *cursus honorum* były: piastowanie prokonsulatu w Galii Narbońskiej i dowództwo legionu Gemina. Wiadomo, że Anullinus dowodził legionem VII Gemina. Niestety w greckiej inskrypcji nie można zidentyfikować numeru legionu.

¹¹ G. Molisani, ZPE 20, 1976, s. 120 nn.; G.H. Pflaum, *Les fastes...*, s. 67; B. Thomasson, *Fasti Africani...*, s. 78.

¹² Otrzymywali ją potomkowie niekonsularnych senatorów lub *homines novi* cieszący się poparciem cesarza. Często senatorowie, którzy zaszli bardzo wysoko w hierarchii urzędniczej, pomijali w swoim *cursus honorum* funkcje *XX-viratu* wskazujące na ich pochodzenie. P. Leunissen, *Konsulen...*, s. 104.

wy. Kolejnymi znanymi i nie wzbudzającym wątpliwości szczeblami jego kariery były: kwestura (ok. 155–160)¹³, trybunat ludowy i pretura. Po preturze został legatem prokonsularnym w Galii Narbońskiej (166–167?). Następnie dostał nominację na prokonsula w senackiej prowincji Betyka (170/171 lub 171/172)¹⁴. Po tym namiestnictwie objął dowództwo legionu VII Gemina, stacjonującego w Legio (północna Hiszpania)¹⁵.

Największe zainteresowanie badaczy wzbudza kolejne stanowisko określone w inskrypcji hiszpańskiej mianem *legatus Augusti pro praetore provinciae* [...] ¹⁶. W tym miejscu G. Molisani rozważa ponownie możliwość przyjęcia greckich fragmentów inskrypcji za wiarygodne źródło. Odrzuca jednak interpretację E. Groaga, że ta nieznaną prowincja, w której P. Cornelius Anullinus był cesarskim legatem, to Achaja, ponieważ w tym okresie podlegała ona senatowi¹⁷. Badacz proponuje inne rozwiązanie: tytuł P. Corneliusa Anulinusa został błędnie zinterpretowany na inskrypcji hiszpańskiej. Określenie *legatus Augusti pro praetore provinciae*[...] mogło zostać skrócone lub przedstawione w niedokładnej formie. P. Cornelius Anullinus mógł być specjalnym wysłannikiem cesarskim. Władcy w wyjątkowych sytuacjach kierowali do prowincji senackich tzw. *correctores* z zadaniem kontroli finansowo-administracyjnej. Urzędnicy tego typu znani byli więc w Achai, a ich pełny tytuł brzmiał: *legatus Augusti pro praetore provinciae Achaiae ad corrigendum statum liberarum civitatum*. P. Cornelius Anullinus mógł być właśnie jednym z nich¹⁸. Wyjaśniałoby to obecność na tych terenach jego inskrypcji. Jednak do momentu pojawienia się jakiś nowych źródeł, wskazujących jednoznacznie na charakter tego stanowiska, kwestia ta pozostaje dyskusyjna¹⁹.

Ta legatura była ostatnią pretorską posadą, ponieważ następna, wymieniona w inskrypcji hiszpańskiej, kuratela Tybru należała już do stanowisk konsularnych²⁰. Pomiędzy tymi funkcjami musiał więc otrzymać konsulat, który większość badaczy

¹³ Nie wiadomo, czy była to kwestura miejska, czy prowincjonalna. W inskrypcji hiszpańskiej brakuje tego fragmentu. G. H. Pflaum, *Les fastes...*, s. 67.

¹⁴ CIL II 5506. G. Alföldy, *Fasti...*, s. 122 n.; G. Molisani, ZPE 20, 1976, s. 124; G. H. Pflaum, *Les fastes...*, s. 67; W. Eck, *Die Statthalter...*, s. 71 n.; B. Thomasson, *Fasti Africani...*, s. 78.

¹⁵ J. Fitz, *Die Laufbahn der Statthalter in der römischen Provinz Moesia interior*, Weimar 1966, s. 61, 65; G. Alföldy, *Die Senatorischen kommandeure der legio VII Gemina*, Leon 1970, s. 389 n.; P. Leunissen, *Direct Promotions from Proconsul to Consul under the Principate*, ZPE 89, 1991, s. 236.

¹⁶ CIL II 5506. G. Alföldy (*Fasti...*, s. 122) proponuje prowincję Reatia lub Noricum.

¹⁷ Na temat statusu Achai por. W. Eck, *Die Laufbahn des L. Antonius Albius, Suffektkonsul unter Hadrian*, 1972, s. 17 nn.; J. Oliver, *Imperial Commissioners in Achaia*, GRBS, 14, 1973, s. 389 nn.; G. Molisani, ZPE 20, 1976, s. 121 nn.; G. Alföldy, B. Dobson, W. Eck, *Kaiser, Heer und Gesellschaft in der Römischen Kaiserzeit*, Stuttgart 2000, s. 41, 115.

¹⁸ G. Molisani, ZPE 20, 1976, s. 121 nn.; C. Castillo, *Los Senadores beticos relaciones familiares y sociales*, EOS 1982, Tituli 5, s. 497.

¹⁹ W. Eck, *Die Statthalter...*, s. 71 n.; G. Alföldy, *Die Inschriften...*, s. 303 nn.

²⁰ J. Le Gall, *Il Tevere...*, s. 169.

umieszcza około roku 175²¹. Możliwe, że podczas pełnienia obowiązków w tej nie wymienionej prowincji został mianowany konsulem (*cos. designatus*), a było to jeszcze za życia Marka Aureliusza. Wkrótce po konsulacie objął stanowisko kuratora Tybru (176?)²², a następnie legata cesarskiego w Germanii superior (177–180?)²³. Nic nie wiadomo o jego działalności po powrocie do Rzymu i stosunku do nowego władcy Kommodusa. Dopiero ok. 193 roku jest poświadczony jako prokonsul Afryki²⁴. W okresie walki o tron cesarski opowiedział się za Septimiuszem Sewerem. Dion Kasjusz wspomina, że P. Cornelius Anullinus w czasie kampanii przeciw Pesceniuszowi Nigrowi był jednym z naczelnych dowódców i w rozstrzygającej bitwie pod Issos doprowadził do jego klęski²⁵. Uczestniczył też w cesarskiej kampanii na Wschodzie w roku 195²⁶. Po powrocie do Rzymu został nowym prefektem miasta w miejsce C. Domitiusa Dextera (ok. 196)²⁷. Trudno określić długość tej prefektury, ale w momencie otrzymania po raz drugi konsulatu (*cos. II ord.* w 199) zapewne był jeszcze na urzędzie²⁸. Możliwe, że piastował swoją funkcję aż do momentu powołania nowego prefekta miasta L. Fabiusa Clio²⁹, ponieważ do chwili obecnej nie stwierdzono innego prefekta urzędującego pomiędzy nimi³⁰. P. Cornelius Anullinus nosił również zaszczytne miano *amicus* cesarza Septimiusza Sewera³¹.

²¹ A. Degrassi, *I fasti consolari dell'Impero Romano*, Roma 1952, s. 49; A. Birley, *The coups d'etat of the year 193*, BJ 169, 1969, s. 270; B. Thomasson, *Praesides Proconsularis Africae Proconsularis...*, OpuscRom 7, 1969, s. 171; G. Molisani, ZPE 20, 1976, s. 124; G. Alföldy, *Konsulen...*, s. 189; G. H. Pflaum, *Les fastes...*, s. 68; A. Palma, *Le curae*, s. 249; W. Eck, *Die Statthalter...*, s. 72; B. Thomasson, *Fasti Africani...*, s. 78; J. Le Gall, *Il Tevere...*, s. 164.

²² G. Molisani, ZPE 20, 1976, s. 124; G. Alföldy, *Konsulen...*, s. 291; A. Palma, *Le curae...*, s. 248 n.; B. Thomasson, *Zum Gebrauch von Augustorum, Augg. und Aug. als Bezeichnung der Samtherrschaft zweier Herrscher*, ZPE 52, 1983, s. 125 n. Natomiast J. Le Gall (*Il Tevere...*, s. 164.) datuje tą kuratelę dopiero ok. 180.

²³ CIL XIII 6542. G. Molisani, ZPE 20, 1976, s. 124; G. H. Pflaum, *Les fastes...*, s. 68; G. Alföldy, *Konsulen...*, s. 189; 229; W. Eck, *Die Statthalter...*, s. 71 nn.; G. Alföldy, *Die inschriften...*, 1987, s. 303 nn.

²⁴ CIL VIII 1170. Większość badaczy umieszcza ten prokonsulat w 192/3 lub 193/4. W. Eck, *Die Statthalter...*, s. 71 nn.; G. Alföldy, *Nochmals P. Cornelius...*, s. 289 n.; P. Leunissen, *Konsulen...*, s. 214; B. Thomasson (*Fasti Africani...*, s. 77 n.) zwrócił uwagę na funkcje cesarskie wymienione w inskrypcji *trib. potest.* (maj – grudzień 193), *cos. des. II* (od 31 grudnia 193), *pontif. max.* (od lipca 193)) oraz przekaz Dionia Kasjusza o udziale Anullinusa w bitwie pod Issos (późna zima lub wiosna 194). Na tej podstawie ustalił 193 jako najbardziej odpowiedni dla tego prokonsulatu.

²⁵ Dio LXXIV, 7.

²⁶ Dio LXXIV, 8,3.

²⁷ A. Degrassi, *Fasti...*, s. 56; G. Vitucci, *Ricerche...*, s. 119; P. Leunissen, *Konsulen...*, s. 308.

²⁸ Za Sewerów przyjął się zwyczaj obdarowywania prefektów miasta drugim konsulatem. W okresie antonińskim P. Cornelius Anullinus był jedynym niepatrycjuszem, który piastował konsulat *ordinarius*. G. Alföldy, *Konsulen...*, s. 50.

²⁹ A. Palma (*Le curae...*, s. 249) oraz M. Christol (*Essai sur l'évolution des carrières senatoriales dans la seconde moitié du III siècle ap. J. C.*, Paris 1986, s. 31) umieszczają prefekturę P. Corneliusa Anullinusa w okresie od 196 do 201/2.

³⁰ G. Vitucci, *Ricerche...*, ss. 78; 119; P. Leunissen, *Konsulen...*, s. 308 n.

³¹ J. Crook, *Consilium principis*, Cambridge 1955, s. 160 n.; G. H. Pflaum, *Les fastes...*, s. 68; P. Leunissen, *Konsulen...*, s. 115.

W *cursus honorum* tego senatora można dostrzec dwa momenty, które zapewne zaważyły na jego karierze. Pierwszy w okresie legatury legionu, drugi w trakcie prokonsulatu Afryki.

Początki typowo ekwickiej kariery P. Corneliusa Anullinusa nie zapowiadały wyjątkowych sukcesów w służbie i nie miały żadnych oznak cesarskiego poparcia. Dopiero współdziałanie z namiestnikiem Hispaniae Citerior przyspieszyło jego karierę. W tym okresie doszło do najazdu mauretańskich buntowników na Betykę. Prowincja ta zarządzana przez senat pozbawiona była garnizonu wojskowego. Cesarz Marek Aureliusz wysłał więc namiestnika Hispaniae Citerior C. Aufidiusa Victorinusa do obrony napadniętych terenów. Wspomagał go legion VII Gemina dowodzony przez P. Corneliusa Anullinusa³². Zapewne jako ex-prokonsul i przede wszystkim człowiek wywodzący się z Betyki znał dobrze teren działań zbrojnych. Możliwe, że dzięki jakimś szczególnym sukcesom militarnym został dostrzeżony przez cesarza.

Jeśli przyjmiemy teorię G. Molisaniego, to funkcja *legatus Augusti pro praetore provinciae Achaiae ad corrigendum statum liberarum civitatum* mogła być właśnie symptomem tego cesarskiego zainteresowania. Władca docenił talent i lojalność P. Corneliusa Anullinusa, zlecając mu specjalne zadanie w swojej służbie. Dobre wypełnienie tej misji zaowocowało nominacją na konsula i otworzyło drogę do wysokich urzędów.

Odrzucenie takiej interpretacji brakującego tytułu zmusza nas do rozważenia innej możliwości. Jest nią założenie przyjęte przez większość badaczy, że faktycznie chodziło o funkcję *legatus Augusti pro praetore provinciae[...]*, chociaż bardzo trudno wskazać właściwą prowincję. Mogła to być jakaś strategiczna lub z punktu widzenia interesów cesarskich cenna prowincja, w której P. Cornelius Anullinus potwierdził, że umiejętności ujawnione na polu działań zbrojnych w Betyce czynią go odpowiednim kandydatem do dalszej kariery w służbie cesarskiej. Jedno jest pewne, niezależnie od rzeczywistego tytułu tego stanowiska kariera P. Corneliusa Anullinusa zaczęła się szybko rozwijać. Senator ten piastował kuratelę stolicy, namiestnictwo ważnej konsularnej prowincji i prokonsulat. Z perspektywy innych senatorów osiągnął wyżyny kariery, na które wzbijali się tylko nieliczni. Opowiedzenie się za Septimiuszem Sewerem wyniosło go jeszcze wyżej w tej hierarchii. Jak wiadomo, prefekci stolicy należeli do ścisłej elity państwa, nominacja na to stanowisko była więc szczególnym wyróżnieniem. Z drugiej strony Septimiusz Sewer podczas swojej nieobecności chciał zapewne mieć w Rzymie administratora i strażnika porządku publicznego, który sprawdził się w służbie cesarskiej i któremu ufał, a takim człowiekiem był niewątpliwie P. Cornelius Anullinus.

Drugi, interesujący nas senator, to L. Caesonius Lucillus Macer Rufinianus, syn cenionego senatora L. Caesoniusa Macera Rufinianusa, kuratora Tybru i wody, a także przyjaciela Septimiusza Sewera³³. Urodził się najprawdopodobniej w okresie pano-

³² G. Alföldy, *Konsulen...*, 52, s. 189; idem, *Bellum Mauricum*, Chiron 15, 1985, s. 102; A. R. Birley, *Marcus Aurelius: a biography*, London 1987, s. 168.

³³ CIL XIV 3902, CIL 2104, CIL VI 37165, CIL VI 39443. Rodzina pochodziła z Italii (najprawdopodobniej należeli do tribus Quirina). Większość badaczy wskazuje na plebejskie pochodzenie L. Caesoniusa

wania tego władcy³⁴. Jego kompletne *cursus honorum* zawiera inskrypcja znaleziona w Tibur, będąca epitafium na grobie rodziców³⁵. Pierwszą oficjalną funkcją młodego Rufinianusa była funkcja *X-vir stilitibus iudicandis*³⁶. Po tej funkcji został przyjęty w poczet patrycjuszy (*electus in familiam patriciam*)³⁷. Możliwe, że dzięki wyjątkowej pozycji ojca od początku cieszył się względami cesarza³⁸. Ślady tej protekcji nosi zarówno jego kwestura³⁹, jak i pretura, obie piastował jako *candidatus*⁴⁰. Po preturze powierzono mu kuratele miast w Italii, najpierw nosił tytuł *curator rei publicae Suessanorum*, później *curator rei publicae [P]uteolanorum* (lub *Tuscolanorum*)⁴¹. Następnie dostał nominację na legata prokonsularnego w Afryce⁴². Nie była to jednak zwykła legatura, ponieważ dalsza część jego tytułu brzmiała *eodem tempore vice proconsulis*, co wskazuje na jakąś samodzielną działalność w zastępstwie prokonsula. Punktem odniesienia do tej legatury jest inskrypcja, wymieniająca L. Caesoniusa Lucillus Macera Rufinianusa jako senatora wnioskującego o założenie nowej kolonii w Uchi Maius (*[colonia Alexandria]na Aug. Uchi M[aius]*)⁴³. Ta legatura była jego ostatnią pretorską posadą. Dyskusyjna pozostaje data jego konsulatu. Większość badaczy przyjmuje, że otrzymał go w pierwszych latach panowania Sewera Alexandra⁴⁴.

Macera Rufinianusa. Dzięki osobistym zdolnościom i męstwu w kampaniach wojennych za Marka Aureliusza został przyjęty w poczet patrycjuszy; H. Pflaum, *Du nouveau sur les Agri Decumates a la lumiere d'un fragment de Capoue*, BJ 163, 1963, s. 236; G. Alföldy, *Septimius Severus und der Senat*, BJ 1968, 168, s. 137; K. Dietz, *Senatus contra principem*, München 1980, s. 105; P. Leunissen, *Konsulen...*, s. 35; J. Le Gall, *Il Tevere...*, s. 165.

³⁴ Patrycjusze dochodzili do konsulatu w wieku 30–35 lat. Jeśli przyjmiemy, że Rufinianus dostał konsulatu pomiędzy 225 a 234, to powinien urodzić się ok. 190–200.

³⁵ CIL XIV 3902; PIR C 209; RE III, 1317-1318. G. Barbieri, *L'albo...*, s. 199 nr 978; S. Panciera, *Miscellanea stolico-epigrafica III*, Epigraphica 1967, 29, s. 22; X. Lorient, *Le premierem annees de la grande crise du III siècle*, ANRW II 2, 1975, s. 708, 727, 739; K. Dietz, *Senatskaiser...*, Chiron 6, 1976, s. 397; S. Roda, *Magistrature senatorie minori nel tardo impero romano*, SDHI 43, 1977, s. 39; K. Dietz, *Senatus...*, s. 103; B. Thomasson, *Fasti Africani*, s. 90.

³⁶ K. Dietz, *Senatus...*, s. 105; P. Leunissen, *Konsulen...*, s. 36 n.

³⁷ CIL XIV 3902.

³⁸ Na temat karier patrycjuszowskich senatorów por. P. Leunissen, *Konsulen...*, s. 34, 44, 116.

³⁹ M. Cebeillac, *Les questores principes et candida aux I et II siècles de l'Empire*, Milano 1972, s. 217 n.

⁴⁰ K. Dietz, (*Senatus...*, s. 107) opowiada się za 212 dla kwestury (ponieważ w 213 Rufinianus był już poświadczony na spotkaniach *fratres Arvales*) i 217 dla pretury. Odrzuca tę datację P. Leunissen (*Konsulen*, s. 185, 377), który dla kwestury sugeruje okres pomiędzy 215–217, a dla pretury 220–222.

⁴¹ CIL XIV 3902; F. Jacques, *Les curateurs de cites dans l'Occident romain de Traian à Gallien*, Paris 1983, s. 143.

⁴² P. Leunissen, *Konsulen...*, s. 184; B. Thomasson, *Fasti Africani...*, s. 90; 116; Le Gall, *Il Tevere...*, s. 165.

⁴³ CIL VIII 26262. Kolonia ta została założona pomiędzy 222 a 230. J. Gasco, *La politique municipale de l'Empire romain en Afrique proconsulaire de Traian à Septime Sévère*, München 1972, s. 173; H. Pflaum, *Akten des VI Intern. Kongresses f. Gr. u. Lat. Epigr.*, München 1973, s. 64. K. Dietz (*Senatus...*, s. 107) datuje legaturę Rufinianusa na 221/2, wniosek o utworzenie nowej kolonii mógł być ostatnim zadaniem na tym stanowisku. Por.: B. Thomasson, *Fasti Africani...*, s. 116.

⁴⁴ K. Dietz (*Senatus...*, s. 107) datuje jego konsulatu na 222. F. Jacques (*Les curateurs...*, s. 143) sugeruje okres pomiędzy 228 a 231/2, natomiast M. Christol (*Essai...*, s. 162) i P. Leunissen (*Konsulen...*, s. 16; 184)

Po konsulacie dostał nominację na kuratora Tybru, a następnie na kuratora wody⁴⁵. Trudno określić czas objęcia tych stanowisk, jak i długość urzędowania⁴⁶. W 238 został jednym z członków komisji *XX-viri ex senatus consulto rei publicae curandae*, która miała zapewnić bezpieczeństwo państwa w okresie tyranii Maksymina Traka⁴⁷. Kolejnym stanowiskiem był prokonsulat Afryki, który otrzymał najprawdopodobniej w 240/241. Wcześniejszy okres raczej wyklucza się, ponieważ jego obecność jest poświadczona na spotkaniach *fratres Arvales*⁴⁸, co oznacza, że musiał przebywać w tym czasie w Rzymie. Po namiestnictwie w Afryce został prefektem miasta (pomiędzy 241 a 254)⁴⁹.

Analizując karierę tego senatora, widać, że cieszył się cesarskim poparciem. Funkcja *X-vir stilitibus iudicandis* zarezerwowana była dla tych młodych ludzi, którzy albo mieli już konsularnych przodków, albo dostrzeżono ich zdolności (dobrze rokowali na przyszłość), lub uzyskali poparcie możnego protektora. W wypadku L. Caesoniusa Lucillus Macera Rufinianusa wpływ na tę nominację mogła mieć pozycja ojca. Często władcy przenosili swoje sympatie i przywileje na potomków zasłużonych i oddanych senatorów. Wejście w szeregi patrycjusza otworzyło przed nim typową dla tego stanu karierę pretorską, charakteryzującą się najwyżej trzema posadami w służbie cesarskiej lub senatu. Zazwyczaj były to stanowiska zajmujące wysoką pozycję w hierarchii pretorskich urzędów i prowadziły bezpośrednio do konsulatu. Znamienny jest fakt, że po konsulacie otrzymał te same stanowiska co jego ojciec, tzn. kuratele Tybru i wody⁵⁰. W okresie panowania Sewerów tylko członkowie jego rodziny dostąpili tego zaszczytu.

proponują pomiędzy 225 a 230. J. Le Gall (*Il Tevere...*, s. 165) stwierdza jedynie, że był on pomiędzy legaturą w Afryce (ok. 230) a kuratelą Tybru.

⁴⁵ CIL 3902. Na temat funkcji *curator aquarum et Miniciae* w okresie panowania Sewerów por.: G. Rickman, *The Corn Supply of Ancient Rome*, Oxford 1980, s. 187 nn., 253 nn.; F. Coarelli, *L'area sacra di Largo Argentina I*, Roma 1981, s. 34; Ch. Bruun, *Water for castra pretoria. What were the Severan opera min?*, *Arctos* 1987, 21, s. 13 n.; idem, *The Roman Minucia business—Ideological concepts, grain distribution and Severan policy*, *OpuscIRF* 1989, 4, s. 107 nn.

⁴⁶ A. Palma (*Le curae...*, s. 24) proponuje okres od 234 do 235 dla pierwszej kurateli, od 235 do 238 dla drugiej. K. Dietz (*Senatus...*, s. 107) sugeruje, że obie kuratele Rufinianus otrzymał w okresie panowania Sewera Aleksandra: kuratorem Tybru został zaraz po konsulacie, natomiast kuratorem wody w 235. P. Leunissen (*Konsulen...*, s. 317 n.) dla kurateli Tybru podaje okres pomiędzy 226 a 233, a dla kurateli wody pomiędzy 229 a 236. Zdaniem J. Le Gall (*Il Tevere...*, s. 165) kuratorem Tybru był w latach 234–235.

⁴⁷ *Hist. Aug. Maximin.*, XXXIII. Trudno określić dokładny moment powołania tej komisji, nie wiadomo, czy było to jeszcze za krótkiego panowania Gordianów, czy już po ich śmierci. *Historia Augusta* przypisuje jej wybór dwóch senackich cesarzy Papienusa i Balbinusa (*Hist. Aug. Gord.*, X, XXII).

⁴⁸ W latach 239 i 240 prawdopodobnie przewodniczył temu collegium (CIL 37165; CIL VI 39443). G. Barberi, *L'albo...*, s. 199; K. Dietz, *Senatus...*, s. 108; P. Leunissen, *Konsulen...*, s. 184; B. Thomasson, *Fasti Africani...*, s. 90.

⁴⁹ J. Crook, *Consilium...*, s. 91; G. Vitucci, *Ricerche...*, s. 121; G. Alföldy, *Fasti...*, s. 107 n.; K. Dietz, *Senatus...*, s. 108; P. Leunissen, *Konsulen...*, s. 377; B. Thomasson, *Fasti Africani...*, s. 90.

⁵⁰ L. Caesonius Macer Rufinianus po konsulacie piastował kuratelę Tybru, legaturę w Germaniae Superior, a następnie kuratelę wody. CIL XIV 3900; P. Leunissen, *Konsulen...*, s. 316, 318; J. Le Gall, *Il Tevere...*, s. 165.

W karierze tego senatora zwraca uwagę fakt, że ani jako propretor, ani prokonsul nie pełnił żadnego namiestnictwa w prowincji cesarskiej czy też dowództwa legionu. Mogło to mieć związek z procesem zapoczątkowanym przez Sewera Aleksandra, polegającym na obsadzaniu administracyjno-prawnych stanowisk potomkami patrycjuszy, którzy do zadań wojskowych się nie nadawali lub nie mieli na nie ochoty⁵¹. Po śmierci cesarza Maksymina Traka, jako zwolennik Gordianów zapewne cieszył się względami nowego władcy Gordiana III. Prokonsulat w Afryce piastował prawdopodobnie jako bezpośredni następca cesarskiego dziadka. Ukoronowaniem kariery szanowanego i lojalnego senatora mogła być tylko prefektura miasta, ponieważ w swoim *cursus honorum* posiadał już dwie najważniejsze kuratele stolicy. Wydaje się, że młody władca docenił w szczególności sposób doświadczenie L. Caesoniusa Lucillus Macera Rufinianusa, bowiem na inskrypcji określono go mianem *electus ad cognoscendas vice Caesaris cognitiones*⁵². Prawdopodobnie ta nominacja na zastępcę cesarza w sądownictwie apelacyjnym zbiegła się z objęciem prefektury i podkreślała szczególną pozycję tego senatora u boku władcy.

Zestawienie *cursus honorum* obu senatorów przedstawia się następująco:

P. Cornelius Anullinus	L. Caesonius Lucillus Macer Rufinianus
(IV-vir viarum curandarum)? (tribunus legionis)? quaestor tribunus plebis praetor legatus proconsulis provinciae Galliae Narbonensis proconsul provinciae Hispaniae Baeticae legatus Augusti legionis VII Geminae legatus Augusti pro praetore provinciae [.....] (wg G. Molisaniego: legatus Augusti pro praetore provinciae Achaiae ad corrigendum statum liberarum civitatum) consul suffectus <u>curator alvei et riparum Tiberis</u> legatus Augusti pro praetore provinciae Germaniae superioris proconsul provinciae Africae dux Severi imperatoris in Oriente <u>praefectus urbi</u> consul II ordinarius	X-vir stilitibus iudicandis quaestor candidatus praetor candidatus curator rei publicae Suessanorum curator rei publicae [P]uteolanorum (lub Tuscolanorum) legatus (proconsul) provinciae Africae eodem tempore vice proconsulis consul suffectus <u>curator alvei Tiberis et cloacarum urbis</u> curator aquarum et Miniciae XX-vir ex senatus consulto rei publicae curandae proconsul provinciae Africae <u>praefectus urbi</u> electus ad cognoscendas vice Caesaris cognitiones

⁵¹ P. Leunissen, *Konsulen...*, s. 123.

⁵² CIL XIV 3902. G. Vitucci, *Ricerche...*, s. 75.

Porównując *cursus honorum* tych senatorów dostrzegamy zarówno pewne różnice, jak i podobieństwa.

Do momentu objęcia kurateli Tybru nie ma żadnej zbieżności w ich karierach. Droga do konsulatu P. Corneliusa Anullinusa miała typowo ekwicki charakter, natomiast droga L. Caesoniusa Lucillus Macera Rufinianusa patrycjuszowski. Pierwszy senator prawdopodobnie zapracował na swój konsulat lojalną służbą, drugi zyskał go być może ze względu na pochodzenie i poparcie cesarza, chociaż nie możemy wykluczyć jego umiejętności i predyspozycji. Podobieństwa w ich dalszych karierach są widoczne od momentu otrzymania kurateli Tybru. Obaj senatorowie otrzymali ją zaraz po konsulacie, zgodnie zresztą z zasadą obowiązującą w tym okresie⁵³. Obaj byli prokonsulami Afryki i było to ich trzecie stanowisko w administracji państwowej po konsulacie: P. Cornelius Anullinus objął prokonsulat po legaturze w Germanii, a L. Caesonius Lucillus Macer Rufinianus po funkcji kuratora wody (pomiędzy tą kuratelą a prokonsulatem należał do komisji senackich XX-virów). Ostatnim ich administracyjnym stanowiskiem była prefektura miasta.

Należy zwrócić uwagę na jeszcze jeden element łączący tych senatorów. Ani P. Cornelius Anullinus, ani L. Caesonius Lucillus Macer Rufinianus nie dostali swoich kurateli Tybru i prefektur miasta od tych samych władców:

– P. Cornelius Anullinus prawdopodobnie kuratelę Tybru piastował za Marka Aureliusza, prefekturę miasta za Septimiusza Sewera;

– L. Caesonius Lucillus Macer Rufinianus prawdopodobnie kuratelę Tybru dostał za Sewera Aleksandra⁵⁴, prefekturę miasta za Gordiana III.

Może właśnie tutaj tkwi odpowiedź na pytanie, dlaczego dostąpili szczytu piastowania zarówno kurateli Tybru jak i prefektury?

Doświadczenie w służbie cesarskiej oraz umiejętne opowiedzenie się po właściwej stronie podczas rywalizacji o tron cesarski musiało mieć wpływ na późniejszą nominację na prefekta miasta. P. Cornelius Anullinus w momencie, kiedy poparł Septimiusza Sewera oraz został jego najbliższym współpracownikiem i dowódcą na Wschodzie, miał już za sobą kuratelę Tybru i prokonsulat Afryki. W tej sytuacji władca mógł wynagrodzić go za lojalność i zasługi na polu militarnym już tylko najwyższym z możliwych stanowisk – prefekturą miasta. Podobnie mogło być z drugim senatorem. Doświadczenie i wierność zasługiwały na najwyższe w hierarchii urzędów stanowisko i takie ofiarował L. Caesoniusowi Lucillusowi Macer Rufinianusowi młody Gordian III.

Przykład tych senatorów potwierdza przyjętą przez badaczy teorię, że obok przywileju szlacheckiego pochodzenia także osobiste zdolności i ambicje były brane pod uwagę w doborze kadr kierowniczych. Zapewne też istotnym kryterium był stopień lojalności kandydatów na urzędy wobec władcy. Ambitni senatorowie umiejętnie wykorzystywali swoją szansę zdobycia najwyższych urzędów, gwarantujących przynależność do elity państwa.

⁵³ W. Eck, *Die Statthalter...*, s. 72; J. Le Gall, *Il Tevere...*, s. 155 nn.

⁵⁴ Kuratorem wody został za Sewera Aleksandra lub Maksymina Traka.

Wykaz skrótów

- ANRW – Aufstieg und Niedergang der römischen Welt
BJ – Bonner Jahrbücher des Rheinischen Landesmuseum in Bonn und des Vereins von Altertumsfreuden im Rheinlande, Köln
CIL – Corpus Inscriptione Latinarum
EOS – *Epigrafia e ordine senatorio*, t. I–II (Tituli 4–5), Roma 1982
GRBS – Greek, Roman and Byzantine Studies. Durham, N.C. Duke University
PIR – *Prosopographia Imperii Romani saec. I, II, III*, red. E. Groag, A. Stein, Berlin 1933 sq.
RE – *Paulys Real-Encyclopädie der classischen Altertumswissenschaft*, ed. G. Wissowa, W. Kroll, K. Ziegler, Stuttgart 1894 sq.
SDHI – *Studia et Documenta Historiae et Iuris*, Roma
ZPE – „Zeitschrift für Papirologie und Epigraphik”

Cura of the Tiber and the city prefecture - the highest administrative offices in Rome in *cursus honorum* of P. Cornelius Anullinus and of L. Caesonius Lucillus Macer Rufinian

Abstract

The article is devoted to the curators of the Tiber who were honoured with the city prefecture at the end of their career. In the period of principate the city prefecture and the three “*curae*” (*cura aquarum*, *cura alvei Tiberis*, *cura aedium sacrarum et operum locorumque publicorum*) belonged to the most important administrative offices in Rome. Both functions extremely rarely co-occurred in a senator’s *cursus honorum* and so it was a kind of a precedence. The analysis of *cursus honorum* of P. Cornelius Anullinus and L. Caesonius Lucillus Macer Rufinianus gives an answer to the question what criteria they had to fulfil to be awarded such honours. It turns out that, apart from military and organizational experience, an important skill was the ability to recognize and support the right side in the competition for the emperor’s throne. The biographies of the two senators share one more element that deserves attention. P. Cornelius Anullinus, when supporting Septimius Severus, had already fulfilled the function of the curator of the Tiber. L. Caesonius Lucillus Macer Rufinianus, at the time when he supported the Gordians, was an ex-curator of the Tiber and of water. In such circumstances, the new rulers could reward their faithful senators only with the highest post possible – the city prefecture.